

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”
ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК

СВІТОГЛЯД – ФІЛОСОФІЯ – РЕЛІГІЯ

Збірник наукових праць

Заснований у 2011 р.

Випуск 2

За заг. редакцією д-ра філос. наук, проф. І. П. Мозгового

СУМИ
ДВНЗ “УАБС НБУ”
2012

Summary

Pushkarev Juriy, Latuha Olga, Pushkareva Elena. Innovative development of social systems of the higher school in modern conditions.

In clause the analysis of problems of innovative development of social systems of the higher school developing in conditions of formation of a modern information and global society is lead.

Keywords: *innovative development, social systems, the higher school, a modern information society, globalization.*

УДК 930.85(477.52)

Віктор ТРОЯН, Поліна МАТВІЄНКО

**“ПОПІВСЬКА АКАДЕМІЯ”
ЯК КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ОСЕРЕДОК
НА СЛОБОЖАНЩИНІ**

У статті аналізується діяльність культурного осередку на х. Попівка (тепер Сумщина), який зіграв істотну роль у розвитку освіти й духовності на Слобожанщині.

Ключові слова: *“Попівська академія”, школа, гурток, диспут, просвітителі, університет, дворянство.*

Постановка проблеми. Коли мова йде про видатних людей, які є символом нашої культури, чи про класиків, творчість яких ми вивчали ще в шкільні роки, то насамперед ми згадуємо, звичайно ж, Тараса Григоровича Шевченка, Лесю Українку чи Остапа Вишню. З гордістю розповідаємо про те, що Павло Грабовський – наш земляк, який ходив тими ж стежками та милувався тими ж краєвидами, що й ми зараз.

Але коли багато говорять про глибоке коріння культури й духовності українського народу, про вшанування Батьківщини, виникає назріле питання: чому наша вчена еліта, випустивши багато книжок з історії розвитку культури в Україні, майже не згадує про роль і значення “Попівської академії” на території Слобідської України, ніби такої “Академії” й не існувало? Сьогодні мало хто знає, що 200 років тому наш край був відомий як місце діяльності унікального гуртка – “Попівської академії”, який став на той час першим осередком освіти й культури на Слобожанщині.

Аналіз актуальних досліджень. Дільність “Попівської академії” дослідники почали вивчати наприкінці ХІХ ст., коли про неї писали М. Сумцов, А. Багалій, Я. Айзеншток. За радянських часів про цей культурний осередок майже не говорили – можливо, саме через назву “Попівська”, де нібито готували “попів”. У 1924 році активістами –

“борцями за рівність” було зруйновано будинок знаменитої академії, зрівняно із землею сімейний склеп, де був похований її засновник О. Паліцин. За радянської влади вся місцевість, де був маєток і згаданий сімейний склеп, заросла густим лісом, а поруч колгоспниками було облаштовано скотомогильник. Тільки в II пол. XX ст. з’явилися нові відомості про О. Паліцина (А. Слюсарський, П. Сапухін). Пізніше до наукових пошуків долучилися працівники вищої школи П. Охріменко, В. Звагельський, В. Голубченко, письменник О. Столбін та ін. Особлива роль у відновленні історії закладу належить краєзнавцю М. Теслі, який встановив місце поховання О. Паліцина. З кінця XX ст. діяльність “Попівської академії” досліджували А. Близнюк, О. Деров’яко, В. Штанько, В. Горський та ін.

Мета статті полягає в узагальненому дослідженні різних форм діяльності культурного осередку “Попівська академія”.

Виклад основного матеріалу. Невеличкий хутір Попівку, що зараз є однією з вулиць села Залізняк на Сумщині, свого часу знали і в Москві, і в Петербурзі, і навіть за кордоном. А все завдяки дворянину, поміщику хутора Попівка, культурному діячу Олександровичу Паліцину, якого ще при житті вважали за аскета – адже з 1767 року і до самої смерті в 1816 р. він безвиїзно жив на цьому хуторі, покинувши столичне життя. Йому дуже сподобався місцевий краєвид, що нагадував альпійський: на дні великого, глибокого яру – тихий ставок, на одному березі якого у вигляді довгої вулиці хутір Попівка, а навпроти, на другому березі, – великий панський маєток, оточений садом та лісом з багатвіковими дубами й тополями. О. Паліцин, як абшитований ад’ютант фельдмаршала Румянцева-Задунайського, не був великим землевласником, тому кріпаків у нього було тільки 30 сімей, але авторитет його був настільки великим, що він декілька разів обирався “предводителем дворянства” Сумського повіту Харківської губернії.

У 1771 р. Паліцин одружився з Євдокією Олександрівною Неплюєвою, яка завжди була йому вірним другом і помічником, переписувала начисто його літературні твори й архітектурні креслення. Його донька пробувала себе в поезії. У 1810 р. О. Паліцина обрали Почесним членом президії Харківського університету, а в 1814 – дійсним членом Академії наук при Харківському університеті. Його ж учня Миколу Алфьорова в 1838 р. обрали дійсним членом Академії мистецтв.

Бібліотека О. Паліцина нараховувала більш ніж 10 000 книжок, а зібрана протягом життя колекція живопису включала близько 2 000 картин італійських художників і німецьких граверів, а також старовинних православних ікон. Під впливом Паліцина, невтомного просвітителя, перекладача, поета й архітектора, навколишні поміщики також потягнулися до культури й освіти, віддавали в навчання своїх дітей.

Олександр Олександрович організував школу, де постійно навчалося 10–12 чоловік. Інші заїжджали сюди 1–2 рази на рік і залишалися щоразу на кілька тижнів. Серед слухачів – сини багатих поміщиків (Шидловського, Надаржинського та ін.), а також вихідці з дрібнопомісних дворян – С. Глінка, М. Алфьоров, В. Ярославський, Катерина Ланова, А. Кардашевський, М. Ушинський, Є. Васильєв, П. Байков, Л. Байков, Є. Станевич та ін. [6, с. 356].

Окрім школи, діяв гурток, деякі слухачі якого були вже відомі в столичних колах. Це імениті В. Капніст, Іполит Богданович, Іван Богданович, В. Каразін, Г. Сковорода. Більшість членів гуртка мала свої друковані твори, а В. Капніст та І. Богданович вважалися придворними поетами, мали славу на всю Росію. Під керівництвом Паліцина окремі члени гуртка складали проекти прекрасних садибних ансамблів. Просвітницький центр набув високого рівня розвитку в 90-х роках ХІХ ст. Хоча, на думку А. Слюсарського, гурток був створений у 1760-х рр. [5].

Теоретичні заняття в класі поєднувалися з практичними – в саду і в лісі, на квітниках, алеях, де учні доглядали за квітами і деревами. Паліцин прагнув прищепити їм господарські навички. Будинок поміщика мав 16 кімнат (6 для занять). Кожна кімната мала певне призначення. У класі для занять архітектурою були ескізи вже побудованих за проектами Паліцина споруд і макети майбутніх. У класі для живопису – чимало картин і замальовок. У класі словесності вивчали твори як самого О. Паліцина, так і членів “Академії” – В. Капніста, Г. Сковороди, В. Каразіна, І. Богдановича, С. Глінки. Освіту тут отримували не тільки діти знатних поміщиків і дрібнопомісних дворян, а також різночинці.

Паліцин був патріотом, який прагнув прищепити учням любов до своєї рідної мови. Тому, викладаючи російською, яка тоді культивувалася в дворянському середовищі, він з високою повагою ставився до української, поважав тих дворян, які нею розмовляли. Українську мову він любив за її мелодійність, подобалися йому українські пісні, які часто співали гостям його дворові дівчата. До цього ж він прагнув заохотити й інших поміщиків. У цій справі йому особливо допомагали Г. Сковорода, В. Капніст. Будинок Паліцина в Попівці став місцем, де збирається вся Слобожанська богема – архітектори, письменники, художники, освічені дворяни.

Зокрема друзями та добрими знайомими Паліцина були багаті поміщики Камбурлей, графині Подгорочані та Рахманінова, генеральша Старичева, Сила Сандунов, Іван Кондратьєв, Завадовський (міністр народної освіти Росії), Хрущов, Вернет та ін.

Частим гостем у Паліцина був український філософ і просвітитель Григорій Сковорода, під впливом якого перебував весь гурток. Після звільнення з Харківського колегіуму Г. Сковорода останні 25 років

свого життя (1769–1794) мандрував Україною як “народний філософ”, неодноразово відвідував Сумщину. Саме у цей “мандрівний період” він і створив основні філософські діалоги, трактати, притчі. Григорій Савич неодноразово бував у Олександра Паліцина в Попівці, брав участь у диспутах, які проводилися тут.

Філософ закликав до пізнання самого себе, намагався відшукати своє, не ізольоване, а справжнє “Я”, закликав не ототожнювати особу з особистістю. “Сковороду часто називали і називають народним філософом. І не тільки тому, що вчив народ зневажати рабство і любити волю. Його називають насамперед так тому, що за своїми переконаннями він був Людиною, в якій втілилися всі найкращі риси епічного народного героя. У нього Розум, воля і серце становили такий сплав, ім’я якому – національний характер, яким вимірюється ідеал народу” [9, с. 116].

Сковорода сприймав світ майже прагматично. Ті думки, які він висловлював з приводу посейбічного, були цілком слушні. Наприклад, він вважав, що право людини на освіту повинне залежати від її здібностей, а не соціального стану. Це, безумовно, думка гуманістичного, просвітницького характеру, що відбивала прагнення нашого народу.

Його вчення було прикладом для всіх членів академії. Особливо прислухався до його думки О. Поліцин, який теж сповідував сократівську тезу: “Пізнай самого себе”. Погляди Сковороди надихали Паліцина на творчий пошук, на служіння людям. Для Паліцина Сковорода став наставником і яскравим прикладом того, що всі мають право на навчання, розвиток і освіту, незалежно від свого походження. На Слобожанщині під впливом ідей Сковороди знаходились і прості селяни, і значна частина дворянства (особливо збіднілого, безмаєтного) і літературні гуртки, очолювані О. Паліциним у Попівці та В. Капністом в Обухівці.

У 1807 році виходить у світ найвідоміший шедевр професора М. О. Паліцина – його віршований переклад пам’ятки художньої літератури доби Русі – “Слово о полку Ігоревім”. Це був перший в Україні переклад цього твору зі старослов’янської мови на російську, який він назвав “Игорь, героическая песнь. С древней славенской песни, писанной в XII веке”. Преложил стихами А. Палицын”. Цю працю високо оцінили і його сучасники, і наступні дослідники паліцинської епохи. Так, професор І. С. Рижський, перший ректор Харківського університету, вважав, що зроблений О. Паліциним переклад “Слова...” відзначається “новизною і легкістю складу, яким він написаний, і багато шанувальників словесності будуть його читати з великим задоволенням”.

До Паліцина приїздили відомі поети, художники, архітектори, гравери, літератори, перекладачі творів французьких просвітителів, а то і просто поміщики, щоб набратися досвіду у справах виробництва чи господарювання. Усім він давав раду, всі залишалися задоволеними і вдячними. Спочатку дещо жартома, а потім і все більш серйозніше цей осередок культури почали називати “Попівською академією”.

Коли приїздили відомі люди, відбувалися своєрідні семінари-конференції, на яких обговорювалися праці не тільки членів “Академії” (давалася їм оцінка та “добро” на друк), а й твори, про які говорили в літературних колах Російської імперії.

У бурхливих суперечках, які точилися тоді в “Академії”, більшість її учасників виступала за скасування кріпосного ладу в Росії, однак не революційним шляхом боротьби народних мас. Багато хто сходився на думці, що скасування кріпацтва треба зробити зверху, “указом царя”, за яким кожен поміщик на свій розсуд відпускав би селян на волю. Але на такий крок мало б хто з поміщиків наважився: адже селяни не тільки безкоштовно працювали на панів, а й платили оброк. Поміщику було вигідно мати якомога більше кріпаків, від яких залежало його багатство.

Тому О. Паліцин мріяв, що освічені дворяни почнуть самі відпускати селян на волю. Він був проти кріпацтва, що стало гальмом як економічного, так і політичного розвитку країни. Про необхідність скасування кріпосного права та проведення ряду реформ, які б пожвавили економічний розвиток країни, писав царю і член “Попівської академії” В. Каразін. Він виступав за обмеження “самовладдя непорушними законами”, за розвиток тогрівлі, промисловості й освіти. Таким чином, “Попівська академія” була не просто просвітницьким чи мистецьким гуртком, але й мала певне антикріпосницьке забарвлення.

Довгими зимовими вечорами “академіки” читали свої реферати та переклади творів французьких письменників, обговорювали політичну ситуацію в Російській імперії. Невдовзі в середовищі цієї передової дворянської інтелігенції виникла думка про необхідність заснування першого на Слобожанщині університету. Гурток Паліцина ретельно піклувався про початкову освіту в краї, отож не випадково, що на Сумщині було більше шкіл, ніж на Харківщині. Саме тому сумські поміщики так активно добивалися відкриття університету в Сумах ще в 1767 р. [3]. Оскільки в Сумах відкрити такий заклад не вдалося, зібрали кошти для будівництва його в Харкові – в Харківському університеті й зараз на найвиднішому місці знаходяться портрети ідейних натхненників цього навчального закладу. А це означає, що Паліцинська академія суттєво сприяла заснуванню Харківського університету.

Паліцин, свого часу відомий архітектор на Сумщині, прищепив багатом сучасникам смак до архітектури. Маючи під боком такого архітектора, як О. О. Паліцин, заможні поміщики замовляють йому виконання проектів своїх нових будинків і храмів у селах. Так, наприклад, і сьогодні в Басах добре зберігся і охороняється державою як пам'ятка архітектури початку ХІХ ст. будинок генеральші Стеричевої; в Залізняку місцевий пан І. А. Кондратьєв також збудував будинок за проектом Паліцина, в якому за радянської влади була школа. Храми – особлива гордість Паліцина, хоча сам він не був глибоко віруючою людиною.

М. Ф. Сумцов писав: “Попівська академія” свого часу була освітнім закладом і до відкриття Харківського університету частково виконувала роль вищого навчального закладу. Душею її був О. Паліцин, що поєднував у собі різнобічну і широку освіту з м'якосердям, добродушністю і з великою здатністю гуртувати людей в інтересах громадського успіху, розумового та морального. В особі Паліцина в Харківському краї, в кращій, найбільш населеній і багатій її частині – в Сумському і Охтирському повітах, з'явився аматор західноєвропейської освіти, переважно просвітницької та філантропічної французької літератури минулого століття. Діяльність Паліцина збіглася за часом і напрямком з діяльністю В. Каразіна, і ці два чоловіки поклали наріжні камені в справу розвитку просвітництва в Харківській губернії” [7].

М. Ф. Сумцов досконало вивчив діяльність “Попівської академії”, тому його висока оцінка цього закладу, безумовно, є об'єктивною і, власне, не може викликати жодного сумніву. Паліцинський культурно-мистецький осередок дійсно був центром розвитку української культури в Харківській губернії, а його джерелом натхнення і просвітницьким променем – Паліцин, котрий разом із Каразіним не тільки знайомив гуртківців зі своїми перекладами французьких просвітителів – Руссо, Жерардена, Деліля, Сен-Ламберта, Мельвуа, а й писав свої праці. “Усі члени цього гуртка, – згадував В. Каразін, – виховувалися на творах просвітительської французької літератури кінця минулого століття і були прихильниками нової західноєвропейської освіти” [8, с. 210].

А ось відгуки на Паліцинське “Послание к Привете, или Воспоминание о некоторых русских писателях моего времени” вже радянських письменників у книзі “Поэты 1790–1810 гг.”: “Незважаючи на обсяг і деяку скупість викладу, історико-літературне значення твору надзвичайно велике. Він є чи не єдиним таким твором у російській літературі (вірніше, літературі російською мовою – *Автори*), показуючи все коло явищ, що знаходяться в полі зору читача на початку ХІХ століття, а оцінки, що містяться в “Посланні...”, вводять нас у саму гущу літературної боротьби цього періоду, коли основні літературні угруповання

ще не сформувалися, а думка, що визначала розвиток літературного життя в першій чверті XIX століття, вже почала складатися [4].

В “Історії Української РСР” в двох томах (видання 1967 р.) зазначається, що українська старшина не задовольнялася духовним характером Києво-Могилянської академії, яка в другій половині XVIII ст. все більше перетворювалася на спеціально духовний навчальний заклад, і не раз ставила питання про відкриття в Україні університетів. Такі собі спроби простежувалися вже в петиціях гетьмана К. Разумовського (1750–1764) і в старшинських наказах до комісії 1767 р. Але царський уряд не задовольнив цих клопотань” [3].

Автори зазначеного видання не наголошують, що саме сумські дворяни, члени літературного гуртка на чолі з О. О. Паліциним, який був у Попівці на Сумщині, вийшли з таким клопотанням до уряду. Також нічого не сказано й про О. Паліцина, М. Алфьорова, які разом із Андрієм Никифоровичем Вороніхіним створили визначну пам’ятку архітектури – Казанський собор у Петербурзі. Цей архітектурний ансамбль і досі вражає досконалістю форм, гармонійністю та величчю.

Правда, в зазначеному підручнику для вищих навчальних закладів (“Історія Української РСР”) йдеться про те, що саме в Попівці, в гуртку Паліцина виникла вперше думка про заснування в Харкові університету [3]. Є версія, що цю думку подав Паліцину І. Кондратьєв у присутності Є. Станевича. Тоді Паліцин і запропонував Каразину, який гостював у нього: “Милостивий пане Василю Назаровичу, знаючи про Вашу ревну увагу до освіти в нашому краї і про те, що нашому сумському панству не вдалося добитися рішення про створення університету в м. Суми, ми вирішили звернутися до Вас, тому що тільки Ви можете виконати велику і почесну місію – вийти з клопотанням до імператора Олександра I про дозвіл відкриття університету в Харкові. Вас підтримає все Сумське дворянське зібрання і члени нашої “Академії”. Ви як таємний радник маєте можливість звернутися до самого імператора від імені сумських і харківських панів, які сповнені бажання зібрати необхідну суму для заснування університету”.

Після недовгого осмислення цієї пропозиції Василь Назарович Каразін відповів: “Милостиві панове! Я з глибоким розумінням ставлюся до вашої пропозиції, знаючи, що ви маєте досягнення в справі як освіти, так і культури в Харківській губернії. Сповнений бажання зробити все можливе, щоб ваша благодатна пропозиція знайшла розуміння в нашого імператора” [9, с. 47].

Щоб краще зрозуміти роль О. Паліцина та його “Академії” в розвитку культури й освіти в нашому краї, слід знати, якої думки були про нього сучасники і дослідники. Князь П. А. Вяземський, літературознавець,

у листі до О. Воейкова писав: “Якщо не їхати до Вольтера у Ферней, то необхідно їхати в Попівку до Олександра Паліцина”.

Костянтин Батюшков, відомий поет, називав Паліцина “грозою читачів посивілим”. О. Шишков, літературознавець, один із перших перекладачів “Слова о полку Ігоревім”, звертався до Є. Станевича: “Прошу тебе, поклонись Олександровичу Паліцину і скажи йому, що як обдарованість його в словесності, так і моральність його дуже шаную ... Попроси його, щоб він для “Беседи” що-небудь склав і надіслав”.

Ось уривок із листа Є. Станевича до критика М. Каченовського, який з неповагою відгукувався про один із паліцинських творів: “Як видно, Паліцин винний у тому, що він посивів у наданні послуг ближнім своїм, що якщо протягом багатьох років траплялася кому потреба в його освіті чи в мистецтві його пера, то цей удавався надійно до Паліцина; якщо одному потрібно було збудувати будинок, іншому церкву, то сміливо звертався за кресленням до Паліцина, якщо кому потрібна дружня порада або примирення двох ворогуючих сторін – то вимагали того ж Паліцина. Не можу тут порахувати всі послуги, котрі Паліцин у суворому, але мирному, корисному і чесному своєму житті надавав тим, чий задовольняв він не тільки значущі вимоги, але навіть малоповажні примхи. Це виконував він кожного разу беззастережно і зі звичайною для нього благопривітністю – так само, як для знатного пана, так і для малопомісного дворянина. І все це з такою безкорисливістю, що якби хто і побажав прислужитися йому рівнозначно, побоявся б суворості його правил і, можна сказати, зразкової безкорисливості. Здавалося, що самі його послуги могли від того бути тяжкі для тих, хто приймав їх; але ж ні, бо Паліцин робив ближнім послуги, показуючи, що не він зобов’язує, але його тим зобов’язують, і цього правила він незмінно дотримується сорок років”.

В. Каразін, засновник Харківського університету, констатував: “Паліцину ми зоб’язані більшою частиною начал європейського побуту в Україні. Його поселення Попівка мало напівжартівливу, напівсерйозну назву “Попівської академії”. Д. І. Багалій зазначав з приводу намірів заснувати в Сумах університет: “В. Н. Каразін не стояв у цій справі особняком: він опирався на деяких освічених представників харківського дворянства. Одні з них були чадами Г. Сковороди або колегіуму, інші виховувалися на європейській культурі” [1, с. 40].

Так на Слобожанщині поширювалася західноєвропейська культура. Українці почали будувати добротні будинки. Олександр Паліцин користувався повагою серед членів “Академії” і користувався їх “люб’язністю”, особливо заможних, для допомоги малозабезпеченим або надавав можливість продовжити навчання, або влаштовував на службу до багатих поміщиків чи в громадському управлінні на місцях.

За порадами Паліцина поміщики збирали цілком пристойні на той час бібліотеки, а свої будинки обставляли сучасними меблями. Зростала кількість цегельних заводів – значною мірою завдяки тому, що ставало правилом будувати будинки не тільки для панів, а й для прислуги. Паліцину замовляли проекти цілих паркових ансамблів.

Як архітектор О. Паліцин залишив після себе в кінці XVIII – на поч. XIX ст. такі споруди на Слобожанщині, як церква Успіння в с. В. Сироватка, церква Різдва Богородиці в с. Кам'янка Тростянецького району, будинок Стеричевої в Басах (околиця Сум), церква в с. Пархомівка Краснокутського району Харківської області, церква Різдва Богородиці в с. Юнаківка Сумського району, а ще – будинок І. Кондратьєва, церква в с. Славгород Краснопільського району, споруди в Штепівці, Попівці, Тростянці, Басах (тепер Суми), а також у Старому Мерчику (церква, двоповерхові й одноповерховий будинки) тощо.

Після смерті Паліцина його маєток і вся спадщина перейшли до його кращого учня М. Ф. Алфьорова, живопис з колекції якого став основою картинної галереї Художнього музею у Харкові. До речі, в 1854–1855-х роках садибу відвідав відомий художник І. Айвазовський, який поповнив її колекцію 4 своїми картинами. А найголовніше – лишилася добра пам'ять про “Попівську академію”, яка наприкінці XVIII ст. “була без перебільшення і центром освіти та культури Лівобережної України, вносила елементи західноєвропейської культури в побут жителів Слобожанщини” [9, с. 54].

Окрім зазначеного, просвітницький гурток “Попівська академія” в с. Попівка Сумського повіту був одним із осередків, який фактично стояв біля витоків колекціонування й меценатства на Слобожанщині. Згодом значні мистецькі колекції формувалися в садибах “Михайлівка” Капністів, “Боброве” Анненкових, “Бездрик” М. Алфьорової, “Низи” М. Д. Кондратьєва, “Хотінь” П. С. Строганова, “Стара Водолага” О. Д. Голіцина, “Мерчик” Є. М. Духовського, “Шаровка” Кенігів, “Графське” графа П. Гендрікова, “Должик” князя С. Д. Голіцина, “Куличка” О. А. Красовського, “Славгородок” княжни В. В. Голіциної, “Кекіно” В. Д. фон Лоренц-Ебліна та ін.

Син одного з членів академії, архітектора М. Алфьорова – Аркадій Миколайович Алфьоров (1811–1872) – незабаром став відомим колекціонером, справжнім знавцем у галузі образотворчого мистецтва. Свою колекцію картин і гравюр він заповідав музею красних мистецтв і старожитностей Харківського університету. На думку відомого харківського вченого, історика мистецтва Є. К. Редіна, за цією колекцією “можна прослідкувати у головних рисах процес розвитку гравюри як художнього твору” [3].

Разом з тим у колекції А. Алфьорова було й декілька чудових картин І. Айвазовського. Колекція складалася з гравюр, офортів, літографій (3 000 примірників), живопису (50) та акварелей і малюнків (421). У живописній частині цієї колекції Є. Редін відзначає “гарні взірці школи Йорданса і Пуссена”, а в царині графіки – малюнки голландської, фламандської, італійської школи. Зокрема, там були малюнки майстрів “першої величини”: А. Ван Остаде, Н. Берхема, Г. Метсю, А. Ван де Вільде, А. Ван Дейка, Дж. Романо, Дюрера. На думку А. Алфьорова, при вивченні історії мистецтва та естетики необхідне наочне вивчення студентами мистецьких творів, у той же час, як у Харкові був відчутний брак музеїв та галерей. “Цю прогалину при Харківському університеті я бажав би, по мірі спроможності моєї і сил, поповнити...”, – так пояснював колекціонер своє бажання передати колекцію Харківському університету.

Висновки. Підсумовуючи роль “Попівської академії” для нашого краю, необхідно відзначити, що вона була справжнім вищим навчальним закладом, який вплинув на освітній процес у західних районах Слобожанщини. Недаремно за чисельністю шкіл Сумський повіт випереджав Харківський. На Сумщині активно поширювалася західно-європейська культура. Попівська академія є тим духовним джерелом, яке ми тільки відкриваємо для сьогодення і своїх нащадків. Вона не лише відіграла певну роль у науковому веденні сільського господарства й розвитку архітектури, але свого часу несла також людям освіту, культуру, мистецтво як на Сумщині, так і на Харківщині. Тут – витоки освіти усього нашого краю.

Література

1. Багалея Д. И. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам) : в 2 т. – Т. 1 (1802–1815 гг.) / Д. И. Багалея. – Х. : Паровая тип. и литогр. Зильберберг, 1893–1898. – 1204 с.
2. Багалея Д. Краткий очерк Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805–1905) / Д. Багалея, Н. Сумцов. – Харьков : тип. А. Дарре, 1906. – 120 с.
3. Історія Української РСР : в 2 т. – К. : АН УРСР, 1967. – Т. 1. – 834 с.
4. Поэты 1790–1810 годов / вступ. ст. и сост. Ю. М. Лотмана ; коммент. Ю. М. Лотмана и М. Г. Альтшуллера. – Л. : Сов. писатель, 1971. – 810 с.
5. Слюсарський А. Г. Слобідська Україна. Історичний нарис XVII–XVIII ст. / А. Г. Слюсарський. – Х. : Кн.-журн. вид., 1954. – 280 с.
6. Сумщина в іменах : енциклопедичний довідник / гол. ред. В. Б. Звагельський. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Суми : АС-Медіа ; СумДУ ; Фолігрант, 2004. – 776 с.
7. Сумцов Н. Ф. Культурный уголок Харьковской губернии : (Поповская академия) / Н. Ф. Сумцов. – Х. : тип. Губерн. правл., 1888. – 13 с. + 5 с. прил.
8. Сумщина в історії України : навч. посібник / ред. кол. : В. Ю. Голубченко (гол. ред.) та ін. – Суми : МакДен, 2005. – 496 с.
9. Тесля М. П. Паліцин та його послідовники / М. П. Тесля. – Суми : МакДен, 2010. – 399 с.

Отримано 01.02.2012

Summary

Troyan Victor, Matviienko Polina. "Popovska Academy" as a cultural and educational center of Slobozhanschyna.

This article analyzes the activities of the cultural center at village Popovci (now Sumy region), which played a significant role in the development of education and spirituality in Slobozhanshina.

Keywords: *Popovska Academy, a school, workshop, debate, educators, university, nobility.*

УДК 159.9:008

Ганна УЛУНОВА

**СТРУКТУРА ТА РІВНІ КУЛЬТУРИ
ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК ІНВАНТА
ПРОФЕСІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

У статті аналізуються структура та рівні культури професійного спілкування як інваріанта професійної психологічної культури, яка, у свою чергу, є інваріантом професійної культури. Робляться висновки, що професійна культура, професійна психологічна культура та культура професійного спілкування мають універсальні структурно-рівневі особливості.

Ключові слова: *професійна культура, професійна психологічна культура, культура професійного спілкування.*

Постановка проблеми. У більшості наукових праць культура професійного спілкування розглядається дослідниками або як інваріант професійної культури, або як інваріант безпосередньо професійної психологічної культури, яка, у свою чергу, є інваріантом професійної культури. Так, за О. А. Кривицькою, культура професійного спілкування є безпосередньою реалізацією як загальної, так і професійної психологічної культури в процесі взаємозв'язку і взаємодії з іншими індивідами або групами з метою оптимальної реалізації свого функційного призначення і якісного здійснення необхідних ділових і міжособистісних контактів. За І. Є. Дремлюгою, культура спілкування є одним із компонентів психологічної підсистеми професійної культури вчителя музики. Л. В. Богданова при вивченні культури професійного спілкування у фахівців з фізичної культури і спорту визначає культуру професійного спілкування як об'єктивацію професійної культури фахівця. О. О. Рембач, вивчаючи культуру ділового спілкування міжнародника-аналітика, дійшла висновків, що культуру професійного спілкування необхідно розглядати як важливу складову загальної фахової культури спеціаліста.